

BORBÉLY LÁSZLÓ

Az Ottlik-univerzum

BORBÉLY LÁSZLÓ (1966) Budapest

„A régi Fehérvári út 15/b II. emelet 19. alatti, észak-északkeletre nyíló ebédlőablakból látható kép a kelő nap fényében van. Ami kihagyhatatlanul hozzátartozik, azzal el fogom maszatolni a biztos meglétét. Mégis, bele kell majd festenem Júliát [...], anyámat, [...] meg legalább Halász Petárt...”

Ottlik irodalmi korpuszának alapvető kérdése a világ, illetve a valóság ábrázolásának problematikája, a dolgok működésének, a létezés mikéntjének és értelmének megfejtése. Az Ottlik-próza lényegileg erre keres választ és magyarázatot. Kétkedve vizsgál mindent, rendszert, megoldást, megfejtést követel, és miközben a megismerés, megértés folyamatában halad előre, egyre több kérdést tesz fel és hagy megválaszolatlanul. Ez a bizonytalanság (nem kijelent, megállapít, hanem szemlél és megkérdőjelez) műveiben mindinkább kibontakozik, egyre nyomasztóbbá, felőrlőbbé válik, miközben paradox módon az egyes műveket egyre komplexebbé és gazdagabbá teszi. A *Továbbélőktől az Iskola a határon*-on keresztül a *Buda* felé haladva fokozatosan felbomlik a rend, megszűnik a történet lineáris ereje, és olyan szerkezet veszi át a helyét, amely töredezettségében, asszociatív szerveződésében egyre közelebb kerül az igazi megértéshez. Ottlik keresi az okokat, biztos fogódzókat, mint egy tudós, hogy azokba kapaszkodva tudja felépíteni világát. Elméleteket állít fel és vet el, és ezek egyfajta láthatatlan filozófiai szövetként kötik össze az írásokat, de csak kapaszkodókat jelentenek az igazi megértéshez vezető úton. Életművének egyik fő kérdése: A művészet alkalmas-e arra, hogy megragadja a valóságot?! Ottlik egyik központi gondolatfolyamává válik, mely ily módon elsősorban a kifejezéssel lesz kapcsolatos. Írásai visszatérő módon az alkotás lélektana, a művészet (ezen belül a festészet, fotó, irodalom) kifejezőképessége, a nyelv lehetőségei körül forognak. Műveinek szereplői – amint Ottlik szimultán ábrázolásának is – képviselői egy-egy lehetőségnek, amely erre irányul. Bébé fest, Medve ír, Halász Petár fest, Lexi ír stb. Főhősei tehát személyes attribútumaikban is a világról gondolkozó, az azt megfejtetni akaró művész–valóság viszonyt testesítik meg. Az alkotás azonban Ottliknál sosem megoldásként, katartikus

élményként, végzetes befejezettségként jelenik meg, hanem problémaként, alkalmatlan eszközként a világ komplex leírására. „Ezt kell festened, Bébé, s nem amit a szemed lát: amit az egész valóddal meg tudsz ragadni valahogyan...”

A „régii Fehérvári út-i” ablak lefestésnek tétje tehát az „egész valóval megragadás” lehetőségének megtalálása. És az *ablak* ebben az értelemben már kettős szimbólumként viselkedik, egyrésztől „kifelé nyílik”, azaz ablak a világra, a minket körülvevő valóság minél összetettebb ábrázolására, a valóság bekeretezésére, az ingyenmozi vásznának ábrázolására, másrésztől lehetőség a „befelé nyílásra”, a befelé tekintésre, az érzések, emlékek, történetek bennünk zajló szintézisének megragadására. Ritka az olyan életmű, amely egyben önvallo másként is értelmezhető, és amely az irodalom eszközeivel az utolsó pillanatig próbál közeledni a megfoghatatlanhoz. Ottlik a *Budában* próbálta megírni, milyen eljutni a végső Ablakig, milyen kitekinteni rajta. Ám a *Buda* vége sajnos nagyon szomorú, elfogynak a megoldások, kiüresedik minden, a nagy képet nem sikerül megfesteni, szétporlad velünk a világ. Az írás megmarad, de mit ér a személyes élmények, érzések, hangulatok nélkül, a hozzájuk kapcsolódó emberek, sorsok, történetek közös gubanca nélkül, amit Ottlik próbál szétszedni szálaira újra és újra?

Ez a gubanc az emlékek-érzések szétbontatlan és leírhatatlan, megfesthetetlen szövevénye, valami végletesen emberi és megfejtethetlen, amelyet mindannyian megélünk minden pillanatban, de megragadni képtelenek vagyunk. Ottlik (Bébé-Medve) mégis megpróbálja hol visszamenőleg, hol az adott pillanatban, hol előrenyargalva, megragadva egy bal vállat a célegyenesre fordulva, de a végén már nincs hova menni, vagy legalábbis már

nem lehet megírni, ami és ahogy közeledik, egyre kevesebb a gondolat róla. Igen, Bébé, sajnos a nagy mű nem sikerült, hazaértél Budára, de azt az érzést már nem sikerült lejegyezni...

Azonban az életmű, az Ottlik-univerzum itt van velünk, tele minden csodálatos rejtélyével, és lehetőséget ad arra, amit Houellebecq nagyszerűen így

fogalmazott meg: „csak az irodalom adhatja meg azt az érzést, hogy kapcsolatba léptünk egy ember szellemével, a szellem egészével, nagyságával és gyöngeségével, [...] csak az irodalom teszi lehetővé, hogy kapcsolatba lépjünk egy halott emberrel”.

2016. május 9.

SOMOGYI JÓZSEF, Halászok, 1971 (Sifók)